

Lagutskottets yttrande

1980/81: 2 y

över motionerna 1979/80: 1120 och 1979/80: 1864 angående ekonomisk brottslighet

Till justitiekottet

Justitiekottet har hemställt om lagutskottets yttrande över motionerna 1979/80: 1120 av Olof Palme m. fl. (s) och 1979/80: 1864 av Lars Werner m. fl. (vpk) jämte inkomna remissyttranden, allt i de delar som berör lagutskottets beredningsområde.

I motion 1120 läggs fram en rad förslag till åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten. Bl. a. anser motionärerna att företagsrevisorernas ställning och uppgifter bör utredas (punkt 5) liksom frågan huruvida i vissa fall fysisk eller juridisk person som har ett bestämmande inflytande i annan juridisk person skall kunna åläggas ett direkt ansvar för dennas skulder – s. k. ansvarsgenombrott (punkt 6). Motionärerna yrkar att riksdagen skall ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten.

I motion 1864 yrkas att riksdagen hemställer hos regeringen om skyndsamma förslag mot den ekonomiska brottsligheten i enlighet med vad som anförts i motionen. Enligt motionärerna bör bl. a. en höjning av aktiebolagets aktiekapital (minimikapital) ske. Vidare bör åtgärder vidtas som skall vara ägnade att underlätta möjligheterna till ansvarsgenombrott för styrelseledamöter/ägare i fåmansbolag.

Beträffande frågan om *ansvarsgenombrott* anförts i motion 1120 att vid ekonomisk brottslighet som begås under täckmantel av en juridisk person kan den brottslige enligt allmänna rättsgrundsatser åläggas personligt skadeståndsansvar. För att risker för skador skall kunna förebyggas bör emellertid enligt motionärerna rörelse över huvud taget inte få bedrivas utan personligt ansvar, om inte den juridiska personen har ett tillräckligt eget kapital. Vidare framhålls att den begränsning av ansvaret för en juridisk persons skulder som gäller enligt associationsrätten i vissa fall framstår som omotiverad. Motionärerna pekar härvidlag på att den juridiska personens form i mindre seriösa sammanhang används som ett instrument för att samla upp skulder och låta dem gå i graven med företaget. Enligt motionärerna bör det övervägas om inte lagstiftningen bör ändras så att en fysisk eller juridisk person, i vissa särpräglade undantagssituationer, kan åläggas ett direkt ansvar för en juridisk persons skulder.

Yttranden över motionen såvitt avser frågan om personligt betalningsansvar har lämnats av hovrätten över Skåne och Blekinge, Sveriges industriförbund och Svenska handelskammarförbundet, Svenska arbetsgivare-

föreningen, LO, TCO, Sveriges advokatsamfund, SHIO-Familjeföretagen och Svenska företagens riksförbund.

Utskottet får anföra följande.

De önskemål om ansvarsgenombrott som framförs i motionerna torde främst ta sikte på aktiebolag. Ett utmärkande drag för verksamhet som bedrivs i aktiebolagsform är att ansvaret för skulder som uppkommer i verksamheten drabbar bolaget som sådant och att delägarna svarar endast med sitt insatskapital. Reglerna innebär med andra ord att borgenärerna är hänvisade till att söka få betalning för sina fordringar ur bolagets tillgångar och inte kan vända sig mot delägarna personligen vare sig dessa är fysiska eller juridiska personer. Till skydd för borgenärernas intresse har uppställt ett omfattande regelsystem som innebär garantier för att en bolagsförmögenhet verkligen skapas vid bolagets bildande och att detta bundna kapital inte sedan försvinner under bolagets verksamhet. Det anförda gäller i huvudsak också ekonomiska föreningar. Även en ekonomisk förenings borgenärer är således hänvisade till föreningens tillgångar och kan inte vända sig mot medlemmarna personligen.

Som framgår av det anförda är den personliga ansvarsfriheten för delägarna eller medlemmarna en grundläggande princip i aktiebolagsrätten och föreningsrätten. Ansvarsfriheten kan sägas vara en förutsättning för att aktiebolagen och de ekonomiska föreningarna skall kunna dra till sig det för verksamheten nödvändiga kapitalet. Utskottet vill i anslutning härtill peka på att ansvarsfriheten för delägarna är av betydelse, inte minst när ett företag råkar i kris. Av hänsyn till sysselsättningspolitiken och andra samhällsliga skäl kan det vara erforderligt att ett krisdrabbat företag tillförs nytt kapital och därigenom kan fortsätta driften.

Från principen om delägarnas eller medlemmarnas ansvarsfrihet har i lagstiftningen gjorts vissa avsteg. Sälunda ådrar sig de som före ett aktiebolags bildande deltar i åtgärd eller beslut på bolagets vägnar ett solidariskt ansvar för de förpliktelser som ingåtts (2 kap. 13 § aktiebolagslagen, ABL). Om en aktiebolagsstyrelse underlåter att fullgöra sin likvidationsskyldighet när bolaget förlorat mer än två tredjedelar av aktiekapitalet blir styrelseledamöterna och andra som med vetskap om obeståndet handlat på bolagets vägnar likaledes solidariskt ansvariga för uppkomna förpliktelser (13 kap. 2 § ABL). Vidare kan enligt bestämmelser i 15 kap. ABL skadeståndsskyldighet uppkomma för stiftare, styrelseledamot, verkställande direktör och aktieägare som uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar bolaget, aktieägare eller annan. För de ekonomiska föreningarnas vidkommande finns liknande bestämmelser i 3 § (ansvar för åtgärder innan föreningen registrerats) och i 106–109 §§ (skadestånd) lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar.

Ansvar för en juridisk persons skulder kan vidare uppkomma till följd av skatterättsliga bestämmelser. Enligt uppbördslagen kan sälunda den som i egenskap av företrädare för en juridisk person har verkställt källskatteav-

drag, men uppsätligen eller av grov oaktsamhet har underlåtit att betala det innehållna beloppet i rätt tid och ordning, bli solidariskt betalningsskyldig med den juridiska personen för skattebeloppet jämte restavgift. En motsvarande ordning gäller enligt särskilda författningar när mervärdeskatt inte inbetalas samt, från och med den 1 juli i år, när arbetsgivaravgifter inte inlevereras i rätt tid och ordning.

När det gäller enmans- och fåmansföretag har i rättspraxis vissa ytterligare undantag gjorts från principen om delägares och medlemmars ansvarsfrihet för aktiebolags och ekonomiska föreningars förpliktelser (se NJA 1942 s. 473, 1947 s. 647 och 1975 s. 45). Gemensamt för de olika rättsfallen kan sägas vara att företagen haft ett mycket begränsat antal delägare, drivit en verksamhet som varit osjälvständig i förhållande till delägarnas egen verksamhet och som syftat till att tillgodose delägarnas direkta intressen mera än att uppnå vinst inom företaget. Företagens tillgångar har varit obetydliga i förhållande till storleken av de fordringsanspråk som sannolikt kunde väntas.

Enligt utskottets mening ger de ovan redovisade reglerna om ansvars- genombrott i förening med den rättspraxis som utvecklats möjligheter att ålägga dem som har ett bestämmande inflytande över en juridisk person ansvar för dennas skulder i sådana fall då fordringsägarnas intressen klart och illojalt åsidosatts. Utskottet anser att man inom den civilrättsliga lagstiftningen inte utan starka skäl bör urholka principen om ansvarsfrihet ytterligare. Sådana starka skäl har inte visats föreligga. Utskottet vill vidare erinra om att omfattande ändringar skett i konkurslagen och annan lagstiftning som syftar till att sådana förfaranden som avses med motionerna i förevarande del skall kunna förhindras och uppdagas. Bl. a. gäller fr. o. m. den 1 juli 1980 att ställföreträdare för aktiebolag och vissa andra juridiska personer enligt konkurslagen kan meddelas ett straffsanktionerat näringsförbud om de handlat otillbörligt. Under förarbetena till bestämmelserna om näringsförbud (prop. 1979/80: 83, LU 1979/80: 31) uttalade departementschefen att han inte ansåg det erforderligt att komplettera straffsanktionen med bestämmelser om personligt betalningsansvar. Han framhöll vidare att om erfarenheterna av tillämpningen av det nya näringsförbudet visade att behov av ett vidgat sanktionssystem föreligger får saken tas upp till förnyat övervägande.

Med hänvisning till det anförda anser lagutskottet att motionerna 1120 och 1864 såvitt avser frågan om ansvarsgenombrott bör avstyrkas.

Vad härefter gäller de i motionerna upptagna frågorna om utredning angående *företagsrevisionen* och om *höjning av aktiekapitalet* konstaterar utskottet att motionsyrkanden med samma innebörd prövats av utskottet i samband med behandlingen av proposition 1979/80: 143 med förslag till ny lagstiftning om handelsbolag m. m. Utskottet har i sitt den 13 november 1980 avgivna betänkande (LU 1980/81: 4) avstyrkt bifall till motionsyrkandena. I konsekvens härmed bör enligt utskottets mening önskemålen i

motionerna 1120 och 1864 i nu aktuella delar inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Stockholm den 18 november 1980

På lagutskottets vägnar

LENNART ANDERSSON

Närvarande: Lennart Andersson (s), Bernt Ekinge (fp), Inger Lindquist (m), Ivan Svanström (c), Stig Olsson (s), Elvy Nilsson (s), Joakim Ollén (m)*, Arne Andersson i Gamleby (s), Martin Olsson (c), Ingemar Konradsson (s), Marianne Karlsson (c), Bengt Silfverstrand (s), Margot Hakansson (fp), Ingrid Segerström (s) och Göran Allmér (m).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Avvikande mening

av Lennart Andersson, Stig Olsson, Elvy Nilsson, Arne Andersson i Gamleby, Ingemar Konradsson, Bengt Silfverstrand och Ingrid Segerström (alla s) som anser

att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 3 med orden "Enligt utskottets" och slutar på s. 4 med orden "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill för sin del framhålla att det från olika utgångspunkter framstår som i och för sig rimligt att ett företag eller en person som har ett avgörande inflytande över ett bolag och drar ekonomisk nytta av detta också ytterst bör vara ansvarigt för bolagets skulder, i varje fall om skulderna uppkommit som en följd av att bolagets verksamhet inte bedrivits enligt sunda affärsmässiga principer. Detta synsätt gör sig enligt utskottets mening särskilt starkt gällande när skulderna uppkommit som ett led i den ekonomiska brottsligheten. Starka skäl talar för att man i sådana fall bör kunna ålägga den som har ett bestämmande inflytande över bolaget ett direkt ansvar för bolagets skulder.

De regler om ansvarsgenombrott och skadestånd i aktiebolagslagen och föreningslagen som utskottet redovisat i yttrandet har, som framgått, en begränsad räckvidd. Visserligen kompletteras de genom bestämmelser i uppbördslagstiftningen om solidariskt betalningsansvar för juridisk persons ställföreträdare, men som helhet är lagreglerna på det associations- och skatterättsliga området enligt utskottets mening inte i någon högre grad ägnade att motverka skentransaktioner och andra otillbörliga utnyttjanden av bolags- och föreningsformen. De redovisade HD-avgörandena tyder i och för sig på att domstolarna är beredda att utsträcka ställföreträdaransvaret något längre än vad som varit förutsatt i den associationsrätts-

liga lagstiftningen. Det kan emellertid antas att domstolarna endast med stor försiktighet kommer att döma till ansvarsgenombrott så länge lagregleringen på förevarande område är oförändrad. Några klara och lättillämpliga principer för när ansvarsgenombrott skall få göras kan i alla händelser inte sägas föreligga.

Enligt utskottets uppfattning är det önskvärt att möjligheterna till ansvarsgenombrott vidgas. Som anförts av skånska hovrätten under remissbehandlingen av motionerna skulle införandet av regler om ställföreträdaransvar för en juridisk persons skulder förutsätta en delvis ny syn på förhållandet mellan exempelvis moderbolag och dotterbolag eller mellan ett bolag och dess ägare. En lagändring om ansvarsgenombrott bör därför inte genomföras utan att frågan dessförinnan ingående övervägts. Med anslutning till vad som i detta hänseende anförts i motionerna 1120 och 1864 anser utskottet följaktligen att frågan om en utvidgning av möjligheterna till ansvarsgenombrott bör utredas. Utskottet tillstyrker därmed bifall till motionerna i aktuell del.

Vad härefter angår de i motionerna upptagna frågorna om utredning angående företagsrevisionen och om höjning av aktiekapitalet vill utskottet erinra om att motionsyrkanden av samma innebörd prövats av utskottet i samband med behandlingen av proposition 1979/80: 143 med förslag till ny lagstiftning om handelsbolag m. m. Utskottet har i sitt den 13 november 1980 avgivna betänkande (LU 1980/81: 4) avstyrkt bifall till motionsyrkandena. I reservationer till betänkandet har dock de socialdemokratiska ledamöterna tillstyrkt att frågorna om företagsrevisionens ställning och om en höjning av minimikapitalet i aktiebolag utreds. På de i reservationerna anförda skälen tillstyrker utskottet bifall till motionerna 1120 och 1864 såvitt nu är i fråga.

